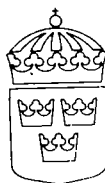

Socialförsäkringsutskottets yttrande

1988/89:SfU1 y

Äldreomsorgen inför 90-talet

1988/89
SfU1 y

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 11 oktober 1988 berett socialförsäkringsutskottet tillfälle att avge yttrande över dels proposition 1987/88:176 om äldreomsorgen inför 90-talet i de delar den berör socialförsäkringsutskottets beredningsområde, dels motionerna 1987/88:So29 av Stina Gustavsson och 1987/88:So31 av Gösta Andersson och Börje Hörnlund.

De förslag i propositionen som berör socialförsäkringsutskottets område är förslagen till lag om ersättning och ledighet för närståendevård, lag om ändring i lagen i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter och lag om ändring i studiestödslagen (1973:349).

Under den allmänna motionstiden i år har väckts sex motioner som har anknytning till de nu nämnda lagförslagen, nämligen 1987/88:Sf205 av Bo Nilsson och Ingvar Björk, 1987/88:Sf264 av Ewa Hedkvist Petersen och Sten-Ove Sundström, 1987/88:Sf268 yrkande 5 av Bengt Westerberg m.fl., 1987/88:Sf294 av Nic Grönvall, 1987/88:Sf298 yrkandena 1 och 2 av Margareta Andrén m.fl. och 1987/88:Sf320 yrkande 2 av Alf Svensson. Utskottet anser att dessa motionsyrkanden bör behandlas av socialutskottet i samband med proposition 1987/88:176, och utskottet yttrar sig därför även över dessa yrkanden.

I propositionen föreslås att fr.o.m. den 1 juli 1989 skall en närstående som vårdar en svårt sjuk person i hemmet ha rätt till ersättning från sjukförsäkringen och rätt till ledighet från sin anställning under högst 30 hela arbetsdagar, varvid dagantalet räknas för den person som vårdas. Ersättningen skall utgå med belopp motsvarande vårdarens sjukpenning och ersättningen och ledigheten skall kunna tas ut med hel, halv eller fjärdedels ersättning och ledighet beroende på hur lång tid av dagen vården ges. Ersättningen skall utgöra skattepliktig och pensionsgrundande inkomst och vara semesterlönegrundande. Som villkor för rätt till ersättning och ledighet skall gälla att såväl den sjuke som vårdaren är inskriven hos allmän försäkringskassa, vilket innebär att den sjuke och vårdaren skall ha fyllt 16 år och vara bosatta i Sverige. Vården skall ges här i landet.

Innan utskottet närmare går in på olika delfrågor i förslaget konstaterar utskottet att förslaget tillgodoser de allmänna önskemål om rätt till ersättning och ledighet vid anhängigvård som framförts i motion Sf205 av Bo Nilsson och Ingvar Björk.

Rätten till ersättning och ledighet har i propositionen begränsats till situationer när en närstående vårdar en svårt sjuk person i hemmet eller i annan enskild bostad eller när vårdaren följer med den sjuke vid de resor som äger rum i samband med att vården i hemmet börjar eller slutar. I eget boende inkluderas olika former av servicebostäder och gruppboende, där den enskilde har hyreskontrakt av sedvanligt slag. Från lagens tillämpningsområde har däremot undantagits vårdinsatser som görs på sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem eller andra offentliga eller privata institutioner, där personal finns tillgänglig dygnet runt. Föredragande statsrådet framhåller att det är en viktig livskvalitetfråga för berörda personer att kunna vara tillsammans i en svår situation, men betonar samtidigt att en närståendes vårdinsatser måste vara frivilliga. Reformen innebär inte att samhället får undandra sig sitt ansvar att ge vård samt stöd och hjälp. Det är, framhåller han, främst kommunens och landstingets ansvar att ge behövlig service och vård till äldre och människor med funktionshinder. Brister i denna service och vård får inte innebära att närstående känner sig mer eller mindre tvingade att åta sig vårduppgifter. Det finns därför inte tillräckliga skäl att ge närstående rätt till ledighet och ersättning för den vård som behövs när den sjuke väntar på plats vid sjukhus c.d. eller på grund av konvalescens i hemmet i stället för på sjukhus. Tillfälligt avbruten vård vid sjukhus eller vårdhem bör inte heller i sig vara skäl för sådana förmåner. Såvitt gäller begreppet svårt sjukdomstillstånd framhåller föredragande statsrådet att det är svårt att entydigt ange vad som bör läggas in i detta. Till svåra sjukdomstillstånd kan räknas inte enbart ett omedelbart överhängande livshot – som dock inte utesluter fall där hopp finns om en förbättring av hälsotillståndet – utan även sådana sjukdomstillstånd som på någon tids sikt innebär ett allvarligt överlevnadshot, exempelvis olika former av cancer i ett senare skede av sjukdomen.

I motion So29 yrkande 1 av Stina Gustavsson förordar motionären vissa ändringar i propositionens förslag till ersättning och ledighet för närstående-vård. Motionären föreslår att de kriterier för ledighet som anhörigvårdskommittén angav i betänkandet (SOU 1983:64) Ledighet för anhörigvård skall gälla. Dessa kriterier var – förutom svårare sjukdomstillstånd vari inbegreps situationer när den sjuke vårdades på sjukvårdsinrättning – även väntan i hemmet på plats vid sjukhus eller vårdhem, vård i hemmet vid tillfälligt avbruten vård vid sjukhus eller vårdhem, konvalescens i hemmet i stället för vid sjukhus eller konvalescenthem samt vård eller behandling av barn med handikapp under 16 år på en vårdinrättning. Motionären framhåller i anslutning härtill att väntan på plats på sjukhus eller vårdhem snarare är regel än undantag. Motionären anser också att förslaget om 30 dagars rätt till ledighet synes något snävt och att möjligheten till ledighet bör utsträckas att gälla även vid ett senare skede av vården, t.ex. vid en anhörigs dödsbädd. Vad slutligen gäller ersättningens storlek anser motionären att denna skall grundas på den principen att den skall utgöra kompensation för utfört arbete och göras lika stor för alla. Ersättningens storlek kan t.ex. motsvara den genomsnittliga sjukpenningen per dag eller motsvara det belopp som ett sjukvårdsbiträde eller ett vårdbiträde i öppen vård erhåller per dag. Motionären begär ett tillkännagivande till regeringen i dessa frågor.

Även i motion So31 av Gösta Andersson och Börje Hörnlund föreslås att ersättningen vid närståendevård görs lika för alla. Motionärerna anser att en lämplig ersättningsnivå är grundlönen för sjukvårdsbiträden i öppen vård och begär beslut av riksdagen i enlighet härmed.

Ytterligare fem motioner från den allmänna motionstiden berör frågor om rätt till ersättning och ledighet vid närståendevård. I motion Sf268 yrkande 5 av Bengt Westerberg m.fl. begärs förslag om ett system som ger föräldrar till svårt handikappade vuxna barn möjlighet till ledighet och ersättning för vård om barnet blivit sjukt. Margareta Andrén m.fl. begär i motion Sf298 yrkandena 1 och 2 förslag om en laglig rätt till ledighet för vård av anhörig eller annan närstående vid vård i livets slutskede, vid sjukdom eller vid konvalescens i hemmet och att ATP-grundande ersättning skall utgå från den allmänna försäkringen vid vård av anhörig eller annan närstående med ersättningsbelopp motsvarande sjukpenningens storlek. Alf Svensson begär i motion Sf320 yrkande 2 ett tillkännagivande om att ersättning för tillfällig vård av anhörig skall lämnas efter samma grunder som gäller för tillfällig vård av sjukt barn, medan Ewa Hedkvist Petersen och Sten-Ove Sundström i motion Sf264 begär ett tillkännagivande om behovet av att få ersättning i form av sjukpenning när man följer med anhörig ålderspensionär till läkare. Nic Grönvall, slutligen, begär i motion Sf294 en utredning om utvidgad vårdförsäkring, innebärande att en frivillig försäkring inom den allmänna försäkringens ram skall införas, som skall ge möjlighet för den försäkrade att få ersättning under sex månaders vård av nära anhörig.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att det av anhörgårdskommittén framlagda förslaget innebar att en rätt till ledighet skulle införas under högst 30 dagar per år för den som vårdade en anhörig. Möjligheten till ledighet var sålunda avsevärt vidare än den ledighetsrätt om 30 dagar under den vårdades hela liv som föreslås i propositionen och avsåg också, som framgår ovan av redogörelsen av yrkandena i motion So29, vårdssituationer där brister i möjligheten att få offentlig vård förelåg, t.ex. att den sjuke måste vänta på plats vid sjukhus. Kommittén ansåg sig däremot av statsfinansiella skäl inte ha möjlighet att föreslå att ledigheten skulle förenas med en ersättningsrätt från den allmänna försäkringen. I propositionen har den i förhållande till kommittéförslaget starkt begränsade rätten till ledighet föreslagits bli kombinerad med en rätt till ersättning från den allmänna försäkringen. Utskottet finner det mot denna bakgrund både rimligt och riktigt att ledighet och ersättning ges enbart i sådana situationer där det finns ett mycket starkt behov för såväl den vårdade som den närstående vårdaren att kunna vara tillsammans i hemmet, t.ex. i livets slutskede. Reformen skall inte kunna användas för att avlasta landsting och kommuner deras ansvar för att ge vård och stöd. Utskottet, som i likhet med föredragande statsrådet vill erinra om att stödet till föräldrar som vårdar sjuka handikappade barn under 16 år avsevärt förbättrats sedan anhörgårdskommitténs förslag lades fram år 1983, biträder sålunda propositionens förslag om i vilka situationer rätt till ersättning och ledighet skall föreligga. Utskottet delar också föredragande statsrådets uppfattning att frågan om rätt till ledighet från förvärvsarbete under en längre vårdperiod än 30 dagar bör övervägas först när erfarenheter vunnits av den nu föreslagna rätten till ledighet.

Såvitt gäller ersättningens storlek anser utskottet att den grundprincip som gäller för ersättning från den allmänna försäkringen när en förvärvsarbetande av sjukdom är förhindrad att utföra sitt arbete, nämligen att kompensering utgår i förhållande till inkomstbortfallet, skall gälla även vid närstående-vård.

Med det anförda föreslår utskottet att socialutskottet tillstyrker bifall till propositionen i nu berörda delar och avstyrker bifall till motionerna So29 yrkande 1, So31 och Sf264. I den mån motionerna Sf268 yrkande 5 och Sf298 yrkandena 1 och 2 inte kan anses tillgodosedda genom propositionens förslag bör socialutskottet avstyrka bifall även till dessa motionsyrkanden. Motion Sf320 yrkande 2 får anses tillgodosedd med det föreliggande förslaget.

Utskottet kan inte heller ställa sig bakom tankegångarna i motion Sf294 om att komplettera propositionens förslag med en frivillig försäkring vid vård av nära anhörig. Enligt utskottets uppfattning måste det i första hand vara sjukvårdshuvudmännens och kommunernas uppgift att ge ekonomisk ersättning när någon under en längre tid vårdar en nära anhörig.

Utskottet behandlar slutligen yrkande 2 i motion So29, vari begärs förslag för att skapa bättre villkor för anhörigas insatser vid växelvård. Motionären syftar på situationer där två makar båda är pensionärer och bedöms som ensamstående i pensionshänseende på grund av att ena maken stadigvarande vistas på sjukvårdsinrättning. Enligt motionären finns det exempel på att försäkringskassan bedömt makarna som samboende när den sjuke maken övergår till s.k. växelvård och periodvis vårdas i hemmet. Motionären anser att pensionssystemet måste utformas så att den vårdinsats den hemmavarande maken då gör inte bestraffas genom en lägre pension.

Riksförsäkringsverket har i allmänna råd om ålderspension (1987:3) och om hustrutillägg och kommunala bostadstillägg (KBT) till folkpension (1988:3) rekommenderat att om ena maken varaktigt (stadigvarande) vistas på sjukhus, i servicehus för äldre människor eller liknande makarna jämställs med ogifta pensionärer även om de under veckoslut och helger bor tillsammans i sitt hem. I allmänna råd 1988:3 återges också Svenska kommunförbundets förslag till normalgrunder för KBT (cirk. 81:168) enligt vilket KBT inte ges ut till en pensionär som stadigvarande vårdas på offentlig eller privat vårdinrättning. Praktiskt taget alla kommuner har denna bestämmelse i sina grunder. Enligt cirkulären nr 1983:31 och nr 1987:129 avses med stadigvarande vård på vårdinrättning sådan vård där patienten inte har eller med stor sannolikhet inte kommer att få möjlighet att återvända till eget boende utanför vårdinrättningen. Patientens möjligheter att återvända till eget boende skall alltid bedömas individuellt, varvid hänsyn tas till ålder, sjukdomsdiagnos, sjukdomsutveckling, permissioner i bostaden, sociala förhållanden m.m. Om patienten vistas i sin bostad under regelbundna permissioner kan stadigvarande vård i regel inte anses föreligga. Den nämnda definitionen av begreppet stadigvarande vård har emellertid inte tagits in i alla kommuners grunder för KBT. Syftet med bestämmelserna om stadigvarande vård i kommunernas grunder är att framför allt ensamstående pensionärer skall ha möjlighet att behålla sin bostad under sjukhusvistelse.

Utskottet konstaterar att det inte torde vara möjligt att ge mer långtgående generella regler för och rekommendationer om när makar skall anses

samboende resp. ensamstående i pensionshänseende än vad som för närvarande är fallet, utan bedömningen måste i sista hand göras utifrån de individuella omständigheterna. Socialministern har också i ett interpellationssvar den 14 mars i år förklarat sig inte vara beredd att föreslå några ändringar i pensionsreglerna. Utskottet föreslår att socialutskottet avstyrker bifall även till yrkande 2 i motion So29.

Stockholm den 25 oktober 1988

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Doris Håvik

Närvarande: Doris Håvik (s), Gullan Lindblad (m), Börje Nilsson (s), Ulla Johansson (s), Sigge Godin (fp), Karin Israelsson (c), Margit Gennser (m), Nils-Olof Gustafsson (s), Margareta Persson (s), Barbro Sandberg (fp), Rune Backlund (c), Margó Ingvardsson (vpk), Ragnhild Pohanka (mp), Maud Björnemalm (s) Christina Pettersson (s), Arne Mellqvist (s) och Bertil Persson (m).

Avvikande meningar

1. Sigge Godin och Barbro Sandberg (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "och stöd" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det mot denna bakgrund riktigt att de situationer under vilka rätt till ersättning och ledighet skall föreligga begränsas i förhållande till utredningens förslag. Propositionens förslag är dock alltför restriktivt, och utskottet förordar att en rätt till ersättning och ledighet skall införas även i situationer då en sjuk person önskar bli vårdad av en närstående vid konvalescens i hemmet eller om en förälder vill vårda ett svårt handikappat vuxet barn när barnet blir sjukt.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "I den" och slutar med "dessa motionsyrkanden" bort ha följande lydelse:

Med hänsyn till att motionerna Sf268 yrkande 5 och Sf298 yrkandena 1 och 2 endast delvis tillgodoses genom propositionens förslag bör socialutskottet med bifall till dessa motioner hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts om vidgade möjligheter till rätt till ersättning och ledighet för vård under konvalescens i hemmet och när vuxet svårt handikappat barn blir sjukt.

2. Gullan Lindblad, Margit Gennser och Bertil Persson (alla m) anser att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet kan" och slutar med "nära anhörig" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det vore värdefullt om den nu föreslagna rätten till

ersättning och ledighet kunde förstärkas med en frivillig försäkring inom den allmänna försäkringens ram som skulle möjliggöra att ersättning utgick under sex månader vid vård av nära anhörig. Utskottet anser därför att socialutskottet bör biträda förslaget i motion Sf294 om en utredning i detta syfte.

SfU 1988/89:1 y

3. Sigge Godin (fp), Karin Israelsson (c), Barbro Sandberg (fp), Rune Backlund (c) och Ragnhild Pohanka (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Utskottet konstaterar" och på s. 5 slutar med "motion So29" bort ha följande lydelse:

Såsom framhållits i motion So29 utgör den nuvarande tillämpningen av pensionssystemets regler om när makar som båda är pensionärer skall betraktas som ensamstående resp. samboende pensionärer i många fall ett ekonomiskt hinder för s.k. växelvård. Utskottet föreslår därför att socialutskottet tillstyrker förslaget i motion So29 yrkande 2 om att riksdagen skall begära förslag från regeringen i syfte att skapa bättre villkor för anhörigas insatser vid sådan vård.